

PAGINA MENORQUINA

DE

EL BIEN PÚBLICO

Año X

Mahón 15 de Diciembre de 1934

Núm. 590

SE NOVIA D' ALJENDAR

Respecto a esta tradición, popularísima en Menorca, don Miguel Eugenio Calmaris y Tordera dice en su novela histórica «Sor Agueda» que data de 1850 (página 85, notas): «Esta tradición que forma el argumento de este romance se conserva en la isla, como igualmente el estribillo; pero por más diligencias que haya hecho, nos ha sido imposible hallar una so-
strofa del romance; esto nos ha precisado a componer otra que se ajustase al argumento...»
El estribillo no variamos una palabra ni una sílaba de como lo cantan los labradores, por más que sean algo malos sus versos».

He aquí el romance, reproducido por don Rafael Oleo y Quadrado en su «Historia de la Isla de Menorca» (Ciudadela, 1876) y copiado en parte por don Pedro Ballester en la obra «Costumbres populares de Menorca» (Mahón, 1905):

Sa núvia d' Aljendar

avuy es en terra,

demà será en mar.

Avuy menja capons y gallinas,

demà menjará sardinas

a la vüera del mar.

A sas costas de Menorca

bull en festes Aljendar,

torta torre que dels morus

dony Alfonso conquistá.

En ella es celebran nossas

de son senyor dony Bernat,

jove tan bell com valent,

enamurat y galán.

Sa núvia es Catalina,

senyora de Son Cat-lar,

mes pulida que sa lluna;

de tan rica no n'hi cap.

Tot lu mon mostra alegría,

tan sols ella trista está...

Cauen perlas dels seus ulls

sens poderlas aturar.

Que hi ha un moru qui l'estima

i d'ella vol sè'stimat

i de rubarla algún día

emb furor l'amanassá.

Sa nina també l'estima

y plora per son amant...

Ha conyidat son espós

tots els senyors del veinat

per assistir a ses nossas

y a sa jove festetjar.

Mes tot-d'una qu'a sa taula

s'acabaven d'assentar

entrá a sa sala una bruja

y tothom va tremular;

sos cabells cauen desfets

y per el vent embuyats:

camina molt poch a poch

i emb trista veu cantant:

Sa núvia d' Aljendar

avuy es en terra,

demà será en mar;

avuy menja capons y gallinas,

demà menjará sardinas

a las riberas del mar.

Ressona emb cántichs alegras

sa torre y es seu veinat

y es corren lleugeras canyas

per sa núvia alegrar,

quant entre los crits de festa

un crit de guerra soná.

Piensa va ser per els morus

sa núvia d' Aljendar

y lu que digné sa bruja

axí mateix va passá.

El barcu qui se l'enduya

prop d' Algé va fer maltraltx

i sa qui ahí be menjava

avuy no te que menjá

y d' un pobre pescador

ha de rebre caritat

qui l'hi dona unas sardinas

a sas riberas del mar.

Donsella qui estima sa dítxa

y mes qu'ella sa virtut,

des moru qui l'animora

no'scòlli el tendre discurs.

Fujiune donsellas castas,

fugiu son amor impur.

¡Ay d'aquella qui se dómia

corfiada a son arrull!

Inflats y secs per sas llágrimas

serán sos hermosos ulis.

Fujiulos, donsellas castas,

fugiu son amor impur.

El mismo asunto dió tema a doña A. Marcelina Vinent para la siguiente composición («Flores del alma», Mahón, 1888, páginas 234-246):

II

Sis sigles fa que vivia

Lo rich pajès d' Aljandá

Emb la seua única fia

Qui es l'encant y l'alegría

Del seu goig y ben está.

Es per ell lo raig de sol

Después d' espessa boirada

Y al veurèla tant garbada

Beneix Deu qui per consol

De los seus uys l'ha criada.

Res iguala a s'hermusura

De lo seu semblant gentil,

Qui es lliri per sa finura

Emb lo color y frescura

De tandra rósa d' abril.

Si camina, tal donaire

D' ella se va desprenent

Que sembla en so moviment

Florida espiga que s'aire

Engronxa pausadament.

Y tothom fascinat queda

Dels seus encants seductors

Quant en las festes majors

Surt en lo jipó de seda

Y el vestit de set colors. (*)

(*) Era el que duan en aquells temps las pajetas los dias de festa, qui forman retxas de set colors diferents. (Nota de la autora).

III

Gran festa hi ha a Aljendá,

Gran festa y molta alegría,

Que de celebrá s'acaban

Sas nossas de sa pubilla.

Aquell matex demati,

Quant brillant lo sol surtia

Tenyint de color de rosa

Las montanyas y campinya,

D' esposa va dar la ma

Silenciosa Margalida

A-n' aquell mortal dítxós

Qu' emb empenyo li eligia

La voluntat paternal

Y qui de content delira

Al veures duenyo absolut

D' aquella joya tan rica.

Tots los joves del contorn

Ben devèras hi acudían

Y de tres llegus enfora

Sas al-lotas mes pulidas

Van també a gosar d' es ball

Qu' emb una pompa may vista

Se donaua aquell capvespre

Emb honor de sa novia.

Entre tanta jova hermosa

Que 'ls millors vestits llulan,

Emb donaire y gentilesa

Ressaltaua Margalida.

Los uys, qui d' un mar tranquil

Conservan las claras tintas,

Emb modestia encantadora

Casi sempre a terra inclina

Y las sedosas pestanyas

Tapan lo foch qu' en ells brilla

Com a boira o nivolat

Qui llum d' una estrella eclipsa.

Començá alegre el fandango

A la ruidosa armonía

De castanyolas, guitèrras,

Guitèrrons y mandolinas.

Lleugeras las balladoras,

Van y venan, voltan, riuán,

Com alegr. s papaonas

Dins una tanca florida.

Lo calor y molment

Las frescas caras anima

Y sembla es pati un jardí

de rosas alexandrinas.

Hamet, lo missatge moro

Qui amb cara pàlida y trista

Estaua fora des ball

Y lluny de sa gent festiva,

Entra, en sa ma una guitèrra

Que toca emb gran maestría;

Y después de puntetjar

Un poc ab veu espressiva

Ficsant los seus negres uys

Sobre 'ls uys de Margalida,

Entóna lo cant siglient

Qui dolso y pesar respira:

»Pobre estraviat pelegrí

»A l'arena d' un desert,

»Afligí com el qui pert

»L'esperança qu' ha somiat.

»¿Qué faré aquí solitari

»Sens la font qui em dava vida,

»Sensa la pauma florida

»Qui del sol m' ha defensat?

»La núvia d' Aljendá

»Avuy es en terra,

»Demà será en mar.

»Avuy menja capons y gallinas,

»Demà menjará sardinas

»En alta mar.

»Lo jardí que jo cuidava,

»Ple de clavells olorosos

»Qui a l'aire davan vistosos

»Lo perfum mes delicat,

»Una ma dura y cruel

»Gelosa de ma riquesa

»M' ha destruit tanta bellesa

»Y tot lo be m' ha robat.

»La novia d' Aljendá

»Avuy es en terra,

»Demà será en mar.

»Avuy menja capons y gallinas,

»Demà menjará sardinas

»En alta mar.

40 INVENCIO DE NOSTRA SENYORA DEL TORO

FLORA—Puis ja oic pladosa,

de lo amor forsada.

FABIO—¿Que estás desenganyada

de la tua suspita?

FLORA—Sols mon cor sollicita,

veurém de tu estimada.

FABIO—Tan solament el meu cor,

per ton amor suspira.

FLORA—A altre amor no mira.

FABIO—No mira a altre amor.

FLORA—¿A altre tu no adores?

FABIO—Sería mentir, dir si.

FLORA—¿I sols m' estimes a mi?

FABIO—Tu sola me anemores,

i a la fi serás mía.

FLORA—De altre no vull ésser.

FABIO—¿Será ton amor sencer?

FLORA—Tu ets me alegríal (vásen)

(Surt Sileno)

SILENO—¿Hel ha desdítta com la mía,

i en el mon major mal,

que Flora puga ésser tal

que ingrata de mi es desfería?

¿Que vulga despreciar,

totes les mies finezes

i observant ses dureses,

gustie de veurém penar?

I Laura sempre en porfia,

solicita mon amor,

sabent que ja del meu cor

te Flora, la senyoría.

¿Que son éstes violencias,

qui forcen la voluntat?

BIBLIOTECA DE EL «BIEN PÚBLICO» 37

I jo de esto advertida

(per burlada no quedar)

vull procurar-me acurar,

perque crec estar ferida.

Pensa, puis i t'advertesc,

que dues non pods voler,

perque es un amor grosser,

el que en dos se divideix,

i així, llancém a defora,

borrém a mi del teu cor,

que no es be que 'm tengui amor

un qui ama a altre pastora.

FABIO—Tu sola ets, Flora mía,

la per qui el meu cor pensa;

tu m'encantes qual sirena,

i el veure t'es me alegría.

A tu ab amor seguesc,

a tu sols mon cor adora,

jo no em cuid d'altre pastora,

ni altre no apetesc.

FLORA—Si jo no tingué motius

de imaginar lo que he dit,

creuria que no es fingit

Fabio, lo que tu hem dius;

pero, temem-me (no se

si fas be fingir esta hora)

que amas a altre pastora,

jo a altre pastor podré

inclinarme; (ment me llengua),

jo per Fabio nasqui

i tu res podrás dir, dir,

puis de mon amor fas mengua.

FABIO—Y puis no vols dar creencia,

a la veritat colada,

Flora, que te he declarada,

Quant rompent espessas boiras
L' auba a penas despuntava
Repartint son resplandor
Per tota aquella campanya
Y els aucells plens d'alegría
Saltavan de branca en branca
Y pasturava l'ovella
Trapllant flor delicadas,
Se veu partir presurosa
Sobre las onas de plata
D'una mar dolça y tranquilla,
Ben envelada una barca
Qui ab rumbo devés Alger
La mena vent favorable.
Mentras tant, a lo Algendá
Quedan plens de plors y llágrimas
Dos homus sens darse conte
De tant inmensa desgracia.
L' un plora l' única fia
Que del seu costat arrancan;
S' altre plora per l' esposa
Que l' hi roban emb infamia.
A sebra d' élla, may mes
Ni l' un ni l' altre tornaren.

Don Francisco Camps (Francesch d' Albranca) en su obra «Folk-lore menorquí», segunda parte, página 63 y siguiente, inserta una transcripción de la misma leyenda en prosa menorquina, recogida de la voz popular y con algunas variantes que matizan el relato con tonos poéticos y dramáticos.

Tal es la fillación conocida hasta hoy de esta leyenda, la más extendida entre el pueblo, especialmente entre la población campesina.

He juzgado conveniente recoger las distintas versiones que le han dado algunos de nuestros escritores isleños, conservando la ortografía de cada uno, por ser el tema local que les ha inspirado más atención y el que más suele atraer la curiosidad de residentes circunstanciales y de visitantes volanderos.

L. LAFUENTE VANRELL

En Quicus de Son Cañot

En Quicus de Son Cañot
acaba de berená
emb un tay de cama'ot
y emb una llesca de pa.
Surt devéras de ses casas;
ses vacas ha d'abeurá
y mentras ses vacas béuan
éll es fabiol sunará.
¿Quants d' anys tèn 'n Quicus?
Set per San Juan en ferá.
Pero sembla qu' en té nou
de crescut y fort qu' está.
Son pare ja li encomana
que replegui so bestia
o que l' dugui a s'abeurada
o l' amollí a pasturá.

De missatjet honorari
li agrada bravatetjá,
pero lo cert es qu' ajuda
en lo que pot ajudá.
Ja rega ses patateras,
es tomátics y es sindriá;
arramba rama a n' es forn,
du a ses gallinas menjá,
arreua lo que fa falta
y fa mil en lo que fa.
¡De ben granats en veuriam
qui en farian se mitat!
Emb es bavaray de llista
qu' a mitje cuxa li va
perque s' allot ha crescut
o es bavaray s' ha acursat,
per tot tresca, per tot puja,
per tot corra, per tot va.
Ja cualca demunt se muia,
ja serca nius p' es cañá
o granotas p' es safreix
o erisons p' es patatá.
Lo que no ferá ja mai
es está quiet. No hi está,
y es vespre cau com un tronc
tan prest com s' en va a colgá,
si no s' adorm a se taula
sensa acabar de sopá.

Tant com cresquí, poc a poc,
s' art de pagés aprendrá.
D' aquí uns quant anys, ja son pare
podrá un missatje llevá.
En Quicus ja será un jove
alt, gruxat, forsut y sa;
y a son pare dirá un dia:
—¿Me la voleu demaná?

L. LAFUENTE VANRELL

COSES DE LA TERRA

«Colligitte fragmenta... ne parcant».

Cançonetes de Nadal

A ses cobertes d' unes gloses velles escrites per San Climent, heí hem trobat aquestes Cançonetes de Nadal, que semblen que d' havien de perteneixer a colca obre de Pastorells coneguda per es poble. Diven així:

«I ara diu:
que 'n Pascual venia,
ab molta alegría,
de veurer un Ninet.»

«I que ha nat
a la mitja nit,
mes bell i pulit,
que un Seraffinet.»

«I diu també
que se Mare es hermosa,
perfeta i ditxosa
de color morenet.»

I també diu:
que 'n gran alegría,
li fa companyia,
un home Vellet.

A Bethém
hi ha gran marevella:
ha parit Donzella,
un Fill hermoset.

An aquestes no les coneixiem encara, ni les havíem vistés mai per un mon, per això les deixam aquí posades.

Aquestes altres sí que son mes conegudes; puis segons mos conten fa pocs anys les cantaven a l' Església de Ferreries es dissapta de Nadal a vespre. No sé si son totes, pero ses que nos han dit les posam aquí:

«Jo qui som es pastó gros
qui m' en fil per dalt ses murtes,
i duc ses faldetes curtes
i es mostatxos plens d' arròs.»

«Jo qui som el quart pastó,
qui no 'n tenc mes que una coca,
me la llev, jo de se boca,
per dar le al sant Minyó.»

Aquesta demostra que eren mes es pastors i que tots d' havien dir se seva, pero no les tenim. Ara ve se que deu esser es coro:

«Toca timbal,
toca Pascual,
que son ses festes de Nadal,
i los Pascos d' alegrí;
toca a Metines,
toca a refines.»

Totes aquestes i altres ja de publicades les d' havien cantar se gent senzilla per dins ses cuines de pagés, mentres cremava es tió o tronc de Nadal, se nit des gran día, fent LA NOCHE BUENA, i menjant colca bunyol que era es plat típic de se festa; puis, nos han dit moltes de vegades, que es sopá des Dissapta de Nadal era «un plat de col bullida i bunyols» i que els pajesos els fan grossos que heí ha mos.

A se Parroquia d' Alelor, també canten en se Nit de Nadal, uns escolanets o monassillos, unes cançonetes típiques. L' any qui ve si D. v. les recullirém abans de que se perdin.

Barreig d' Espanyol i Menorquí

UN CUENTO DE LLADRES DE CASA

Se diu *Lladres de Casa*, an es de se mateixa familia qui roben alguna cosa de ca seva. Quan no se troba es delinqüent des robo, ordinariament, se gent sol dir: «deven esser lladres de casa».

Íò se conta des Lloc d' Alcaldús, que es fillis segons qui no tenen centims, s' enduen de per a dalt ses cambres sobrerer o camots o colca pultrú, i ho duen a vendrer per Mahó, un poc mes barato que no anava, i així feien negoci ells ses botigues.

Quan es de ca seva no hi eren i perque es Missatge qui romanía no se n' entemés, un anava a dalt se cambra i saltre se passetjava per darrera ses cases. Es qui esteia a dalt tenia una llençeta a baix.

Si es de baix vela colca belluma qui no li agradava prou, feta voltar es garrotet que dala i cantava mitx en castellá i mitx en menorquí:

«NO TIRAR NO TIRAR
QUE LA QUENTE VA A PASAR.»

Si aquest no veia res, si no passava ni una alma per es camí, a llevores cantava:

«TIRA TU, TIRA TU,
QUE ARA NO PASA NINGU.»

Així feien es doblés per mal gastar, per anar de trot i a ca seva com se cap temien, se trobaven sença trenyines a dalt se cambra.

SI SE LLUNA ES EL REY DE LOS SOLES ASSÓ ES EL SACO DE LOS SACOS

Assó vol dir que era un Cavador i ja sabetu an es Lloc durant es Sanmiquel-a-Nadal. Es carherbes per es voltant de ses rocas i voreras de parets tinguent prou feina en seguir-lo. Te adara i posa taula, de agafar es pa i tallar-lo feintemés s' obligació de en veurer que madona prepara llescas i repartint-les d' un cap a saltre de se taula, i també d' aixicar-sé ben dematinet a pastar se pasterada; totes aquestes feines, son propies des cavador.

Puis, aquest Cavador, posá amb es tracto ab l' Amo, que havia de gonyar un sac de blat per es aquestos contractes amb especies, casi sempre es sac de blat, que gonyaria; com tampoc de ses hores de feina que farien, puis, que l' Amo li havia dit: «noltros acostumám a fer feina de sol a sol» que era així com se feia llevores.

Es cavador prest va reparar que quan heí havia lluna, encara que es sol fos post, ja d' estona, lo mateix seguien fent feina, fins que es *cul li deia prou* a l' amo, an se claredat de se Lluna, i un die li volgué dir que alló ja no era des tracto, perque es sol ja era post hi havia estona i que lo que feien, era, fer feina de vel-lada; i l' Amo li respongué que se «LLUNA ERA EL SOL DE LOS SOLES». Es Cavador qui no tenia cap pel de tonto li respongué diguent-li: «¿i a se Lluna li dels voltros EL SOL DE LOS SOLES?; no ho sabia no, jo, emperó d' ara per endevant jo ja ho sabré.

Es cavador aná rumiant mentres cavava, an ses moltes hores de feina, que anava afegit sempre damunt se seva esquena i trobá se compensació amb una altra cosa. Ell pensá que lo que podria fer seria, afegir i cusir tres o quatre sacs, fent-né un de molt gros i ample que n' hi capigués molt de blat, i així, lo que no seria a una banda, seria a saltre.

Arribat es dissapta de Nadal, a mitx-die, hora en que se sol acabar se feina de per es Llocs qui duen orde, es Cavador, després de haver dinat i menjat es *bunyols*, se posá es sac ben aplegat a so devall es bras i li diu a l' Amo: «¿que vindria be ara per omplir es sac de blat i an s' a sa me l' enduria a se casa? Si, homo—li diu l' Amo— pots anar a dalt se cambre i l' omplis an es sac i ja esterém *queus*.

Es cavador ja es partit a ompir es sac de blat i comença a esiar molta estona, fins que l' Amo no sapigué que podia *conchar* estant tant de rato per omplir un sac, parti a dalt i el trobá qui *dale que te doy*, venga blat a dins es sac, emperó ¡i quin sac! l' amo se l' mirá, fins que va ser forós de dir-li: bono, ¿i an assó que li diven? ¿assó no es un sac com els altres ni molt menos? ¿i aquí dins n' hi van mes de quatre corteres? ¿assó ja no es des conta! Es Cavador ben axaridet qui *ala-vant* posava blat a dins es sac, s' alce i se l' mira i li diu: l' Amo vos sabeu que teniem es tracto de fer feina de *Sol a Sol* i mos feieu cavar en se Lluna i mos deieu que se Lluna era EL SOL DE LOS SOLES i jo vaig callá, no contestant-vos mai i ara jo, també he afegit un sac a saltre fins a fer aquest que vos ara veis i, que deis que no es un sac com els altres, i es ben ver, perque es EL SACO DE LOS SACOS; i axí no podem tenir res que dir ni jo de se molta feina, ni vos des molt de blat que m' enduc... i que l' Angel bo vos encamini... i vos espeitlli... i que faixeu un bon Nadal!

I va de cuento

D' UN ALAURENC

Se conta i per ben cert, que es primer Alaurenc qui s' anená a Alger, va tenir que tornar a ca seva per no poder aprendrer de cap de ses maneres, a rallar es francés com els altres.

Es cap d' un any, si fa no fa, ja al vam tenir de tornada, i lo bò des viatja era lo que dela an els amics qui li demenaven com li havia anat i si havia après de rallar es *frensua*, i ell cantava lo siguent:

«Venc tot aturdit i amb es cabells drets de veurer per allá com cagarrútil-ieres qui no tenen mes que sis o set anys, per molt, que ja sapin rellar es Francés com un qui no fa res; mes darrerell es Francés com un qui no fa res. Es veres que noltros per rellar es Menorquí. Es qui l' escoltaven li responien: «si que es raro lo que tu dius i mes essent tu una llebra corrida; es veu que es una cosa qui costa molt es sebrer es francés.»

FILA-OR

Imp.de M. Sintés Rotger.-P. Pablo Iglesias, 17.-Mahón

38 INVENCIO DE NOSTRA SENYORA DEL TORO

lo qual per experiencia,
veurer molt be has pogut.
¿O no gustes que t' servesca
perque altre conseqüesca,
lo que no hauré merescut?
Jo lo faré de manera,
si mon amor t' enfada,
que quedis assesiada;
i en pena tan severa
hem sabré castigar,
per donar-te alegría,
que de la pena mia
te hagués de llastimar.
Tant lluny de te hermosura,
apartar-me hem provoca,
fins d' ahont el sol no toca,
en la sua llum pura,
fins ahont l' esteril terra,
no cria herbes ni plantes
entre congolxes tantes,
mon amor se desterra.
Adios Flora hermosa,
pero desagralda,
si a costa de me vida,
vols esser rigurosa,
ja pods viurer segura,
de te amor que te agrada.
FLORA—Aguarda ¡ai destitxal
espera, Fabio, atura.
FABIO—Ja no es hora; has tardat.
FLORA—Detén-te i ou mes queixes.
FABIO—¿Perque hem deténs,
quan me deixes?
¿Que m' buscas, quan pietat
en tu Flora, no es trobada?

BIBLIOTECA DE «EL BIEN PÚBLICO» 39

¡Aparta, o desdítxadal
FLORA—¡Que desdítxal! (Apart)
En tu busc jo la dixta,
que la fortuna hem roba;
(ai dolor, Fabio, guarda)
ja m' pésa el meu fingir.
FABIO—Ja no estic, per mes oír.
FLORA—Amor no m' fáctes cobarda.
Vestén; puis, pero mira,
adverteix i repara,
que si mes a me cara
el teu amor suspira;
si mai mes de mi te recordes,
si de mi no t' oblidés,
si paraules sentides
ni queixes me reportes,
me has de veurer casada
ab qui mes avorresques,
perque zelos petesquites
en pena duplicada
(Apart) ¡Perd el seny ab la fúrlal
FABIO—Si, guarda, Flora, espera,
no m' sies tan severa,
no hem fáctes tal injuria,
que ja oic, aguard i esper.
FLORA—Ja ets una mica importu.
FABIO—Mira quant petesc per tu.
FLORA—En mi ja no tens que fer.
FABIO—Aguarda; ou-me desculpa.
FLORA—Ja ve tard tal diligencia.
FABIO—Rigurosa sentencia
dones, i no tenc culpa.
No quedié mal lograda
me raó tan amorosa,